

Горан Ж. КОМАР

**ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ ТОПАЉСКЕ КОМУНИТАДИ НАКОН
ПАДА МЛЕТАЧКЕ РЕПУБЛИКЕ
(ДОКУМЕНТА АРХИВА ХРВАТСКЕ АКАДЕМИЈЕ ЗНАНОСТИ И
УМЈЕТНОСТИ)**

Намјера овог прилога је да подсјети на вишедеценијско настојање житеља Топалјске комунилади (засноване јула 1718) да и након пропасти Млетачке републике у чијем је државно-правном окриљу ова српска општина формирана, задрже своју општинску аутономију и поред њеног укидања од стране низа окупаторских управа. Постоји за то прегршт доказа у архивској грађи Архива Херцег Нови укључујући период друге аустријске управе (након 1815). Топљани бирају своје управе и на своја акта отискују печат Комунилади са представом Светог Вознесења Господњег. Драматична збивања која су зачета сломом престарјеле Млетачке републике, која у своме смирају зачиње и одређене неуспјеле социјалне и привредне реформе, произвела је у Боки дубоку узнемиреност. Припадници Топалјске комунилади овим писмима проглашавају Топљанина Јована Стратимировића, који борави у Млецима, за свога званичног заступника и посланика на бечком двору, све у циљу очувања старих привилегија подјелиених од стране Серенисима, истовремено упућујући молбу Јовану да се прими задатка. У истој општинској књизи налази се и трећи понуђени документ који представља препис представке из 1757. године поводом покушаја узурпације сердарског положаја од стране Тодора Милошевића (Сердаревића-Војновића). Могуће је да је комунилад жељела указати на могућа приказивања лажних представника на бечком двору пружајући примјер из прошлости.

Увјерен сам да би било веома корисно испитати укупна дјеловања управе Топалјске комунилади од часа пропасти Млетачке републике, дакле, дјеловања ка свим субјектима од којих се могла очекивати корист како би се сачувала драгоцјена историјска тековина ове најмлађе бокешке српске општине. Велику важност за сликање прилика у критичном периоду, непосредно послје пада Млетачке републике има друго писмо Јовану Стратимировићу у којем га Топалјани обавјештавају о резултату разговора њихове делегације са бароном Рукавином, али и постављењу

на челну позицију конте Луиђи Буровића који „би постављен за прешида и суда од све наше државе“. Већ слједећом реченицом Топљани казују о неправилности и неправичности овога избора: „Ови сиромашки пук и главари свиколици моле вас и Богом заклињу да просите на име његово што би био дигнут ови судац, узрок очитије имали бисмо заплакати се супроћ истога Буровића и његова неправетнога владанија...“ Њиме, заиста, сублимирају исказе десетина старих представки млетачком Сенату и провидурима поводом репресивног дјеловања низа регионалних властодржаца. Занимљива је чињеница да је Луиђи Буровић, директни наслѣдник конте Ивана Буровића, личности Морејског рата, високог млетачког оперативца и новског надинтенданта који је новским крајем „жарио и палио“ на почетку 18. вијека. Писма се достављају путем Пођанина Бошка Квекића. Велику бригу за Комунирад изражава најбоље реченица из другог писма: „Пођи сам, води дружине, чини све што сам знаш и како те Вишњи научи и братцку хљубав и с овом како и прокуром нашом, само немој да овако пропанемо да смо поругани гори о(д) другије краина“

Архивска заоставштина Топалске комуниради која је на различите начине стизала у Загреб путем историчара и политичара Ивана Кукуљевића Сакцинског, поменута је у прилозима: В. Мошин–С. Траљић, *Ђирилске исправе и писма у Архиву Југославенске академије*, Старине ЈАЗУ, књига 46 (1956), 97–144; В. Мошин, *Ђирилски рукописи и писма Националне Свеучилишне библиотеке у Загребу*, Радови Старословенског института, књига 5 (1964) 163–233.

Пружена документа чувају се и данас у Архиву Хрватске Академије Знаности и Умјетности. И овом приликом, топло захваљујем Управи ХАЗУ на оствареним увидима.

1. Топла, 20. јули 1798.

Писмо Топалске комуниради Јовану Стратимировићу. Даје се пуномоћ за заступање комуниради

Копија

На Млетке свијетлomu и благородному и нашем благодјетелу брату и заштителу г(осподи)ну: капе(тан) Јовану Јововићу од Стратимировића вијерному, избраному и сердачному краичнику и пр(ијателу): поклон и поздрав брацка.

Ми кап(етан) и суђе од комун(итади) Новске на име осталије главара и све власти од ние нам дато чинити за прокаратура од ове исте кому(нирад)

и: пресвијетлога г(осподи)на: Јована Јововића од Стратимировића дајући му сву цијелу власт, да он, г(осподи)н: Јововић може приказати се на име све ове наше кому(нитад)и: на сваки суд и трибунал нашег милостиваго цара и ћесара Франце(ш)ка Другога и од истога просити све оно што знати буде да је за боље нашу част и корист овога сиромашкога и вијернога пука ко(ј)и је својевољно искао бити у истога нашега Превијернога ћесара и милостивнога цара Францешка Другога, дајући му власт да не само што он може приказати се **на сваки суд нашег цара и ћесара** нашег Фр(аншеска): Второга: ма да може он другоме дати исте власт(и) и послати у Беч, ако он с његовом персоном не би могао поћи, обећајући ми ниже подписати да све оно што он узиште на име ове комунитади и што ли обећа да ћемо вијерно и тврдо држати и испунити анулајући (**ануляхћи**) ми сваку другу прокуру и дац(и)ју и разумуићу (!) да свака друга од ове не има имати снаге ниједне ни власти. И за увјереније подпишујемо се и постављамо наш печат братински.-

Ерцег: Нови: на: 20: јула сербс(к)и: 1798: деведесет и осам

Остоја Церногорчевић капе(та)н: о(д) комунитади (!)

Marco Comlenovich giudice dell com:d

Бошко Квекић суђа от комунитади...

Тодор Озринић суђа от комунитади

Глиго Петровић канз(алијер) от комунитади¹

2. Топла, 20. јули 1798.

Молба Топалске општине Јовану Стратимировићу да заступа интересе општине у Бечу

М(јесто): П(ечата): С(ветога): В(ознесења): Х(ристова): на Топлој

У Млетке свијетлому и благородному г(осподи)ну и нашем брату и заштититељу г(осподи)ну: кап(етан): Јовану Јововићу от С(т)ратимировића вијерному изабраному и чистосердечному краичнику, поклон и поздрав и проча.

Ево наш избрани и прави брате долазимо ми кап(етан): и суђе а на име свије старјешина и свега народа од наше комунитади, тебе молити и к вам приподати прво просити да опростиш овом невољному народу, и који

¹ Архив ХАЗУ, III с- 10/VI, лист 6, стр. „а“

ништа кривац није, за безумност и злоће од онизи који су ковали. И што сами себи нијесу пријатељи, ниђе нит тога бит за да се теби краина омрази и неправица чини. Али чиста твоија дјела, образ свијетао и поштење, посрамљује свакога злодиеја, а нас ш њих, а теби цвијетла слава на ови свијет пред свакому, па ће и на оном пред Створитељем. Увјери се зато, дакле, хљубазни и уздани брате наш и добродјетелу, опрости и за зло добро враћати како ти је о старине и како си сам от твоје зелене младости твоје чинио и смилуј се на нас и на ову навољну краину, ако нећеш ни зашто, а ти ради хљубави Божије и ради имена свијех поштеније племена и здравија твојега помози нам, а биће ти од Бога намирено од **гудуђја**² (в) р(е)мја и нас спознато з благодарности и проча.

Ми смо били отт све Боке први подложити се его ћесарскому величеству и његову посланику кавал генерал Матија Рукавина с обећањем достојанијем бити во вијек како смо и свакому, за које исти генерал Рукавина издаде нам које ти обложено шљемо за владање. И сувише, обећа нам са заклетвом да ћемо бити слободни ми и наши наслједници наши да ће уживати него се под пропалшу републику млетачку уживало и много боља провелеђија да ће нам бити подарено како нам је декретато преуз(вишени): г(оспод)ин: ђенерал Рукавина нашу елeцион от трибунала како у овој нашој свој провинцио.

А саде ево брате чуј (и) знај и виђи како се промијени друговачије да сам ко(нте): Луиђи Буровић би постављен за прешиди и суда од све наше државе. Он сам судица рожден у овоме нашем мјесту и окољен од своје својте.

А навластито чинио је адвокат и бранитељ млогије од ове државе ко(ј)и по закону не могу бити од истога сама њиова бранитеља суђени. Ови сиромашки пук и главари свиколици моле вас и Богом заклинју да просите на име његово што би био дигнут ови судица, узрок очитије имали бисмо заплакати се супроћ истога Буровића и његова неправетнога владанија, ма познадијући да можемо бити од њега ослобођени и без познано објављати његово постављење неправетно и још у вријеме нашег својевољно подложђења било, нами је у познање да наш премилостиви ћесар јест праветни судица и да неће разликовати нас при осталој провинци(ј)и аквиштато имали би слиједити на један од ова два начина, или трибунал има бити постављен с четв (!) с четверицом од мјеста, или кад би имао бити један судица ваљало би да буде родни на двор од ове провинције. Питаније от ове јест праветно и угодно море бити нашему ћесару и свакијем начином бити ће умирен ови наш сиромашки пук. Ми брате не имамо кому другоме приступити ни **ернога**³ отечеству свому, а и цару истоме

² У намјери: „будућа“

³ У намјери: „ни једнога“

од тебе наћи и зато к теби припадамо како нашем брату добродјетелју депутату и главном прокуратуру от све наше краине. Молимо те и шаљемо ти наново прокуру подписату од све банкаде и кнезови с нашијем брат(с) києм печатом потверђена коју ћеш примити по нашем брату г(осподи)ну: суђи Бошку Квекићу, пак за Бога помози поћи и припани ће год се тиче, ма управо пред цара нашего прикажи наше разлоге и обећања и наше немирно злосретно стање. Пођи сам, води дружине, чини све што сам знаш и како те Вишњи научи и братцку хљубав и с овом како и прокуром нашом, само немој да овако пропанемо да смо поругани гори о(д) другије краина.

Ми уфамо у милост и у правицу ћесарску. Неће нас овако попустити ни на мање доћи што је преко његовије посланика нама обећано, нити ће пустити да мутни хљуди муте и немире вијерне и праве подложнике, нити ће нас учинити гори мимо друге краине и комунитади, него да смо помиловати и ослобођени и уређени уређени (!) како присто(ј)и слави и вјери ћесарској, пак и нами и нашој

И брата ако се ти не примиш за ову скупну потребу и не припанеш к престолу и количну его ћесарскога величества, ми смо пропали. Мала корис(т) ћесару, а теби саму грије(х) на душу и с обје стране зашто сам можеш све спасти ако хоћеш. Ако нећеш, нијеси брат наш ни прави подложник Фр(ана): Втораго. И наново те молимо, сви јединодушно, Богом кумимо, прими се и помози нам тако ти Бог помогао свуђ. При које(м) остајемо на службу и руку хљубимо. Подпишујемо се и печат братински постављамо.

Ерцег Нови на: 20: јулија сербс(к)и 1798:

Остоија Церногорчевић кап(етан): од кому(нитади)

Марко Комленовић суђа од ком(унитади)

Никола Јовановић суђа од ком(унитади)

Бошко Квекић суђа од ком(унитади)

Тодор Оздриних суђа од ком(унитади)

Глиго Петровић канз(алијер) од ком(унитади).⁴

⁴ Исто, лист 6, стр. „б“; лист 7, стр. „а“ и „б“

3.

Препис представке из 1757. године поводом узурпације сердарског положаја од стране Тодора Милошевића (Сердаревића)

Копиа

На: 5 децемвриа у Новоме года: 1757:

Пресвијетли и преузвишени г(осподи)н: сопраровидур сједећи и проча:

Слушате разлоге на гласу изречене верху никнуте правде од стања старјешинс(т)ва, области у фунционе чисте, толико церковне, колико и пригодније, от овога сердара Тодора Милошевића од једне и от кап(етан) а: атуалога Глигора Павковића и суђа од кому(нитад)и: от Топле от друге и ништа мање од највишега дијела главара отд (!) ове державе, супротивници. И будући се приказале више речене стране ш њиовијем књигама и фундаментима от нас потанко, и с појмњом разабрате у које дошли смо у познање да се не чини ни један глас верху набадка отд (!) правде

у појму, зато његово преузвишење по преклонитој дукали од 14: лућа 1718: од преузвишенога Сената и соједињења терминациони ђенералова 14: отомбра: исте године које одлучују у расудитеље иста кому(нитад): от Топле саме персоне отд капетана, четири суђе и један кан(цалијер): и будући имали под око неке писма (!) повољније от первије сердара надарени на опријеђењу от атуалије главара од више именовате кому(нитади):

Зато његово преузв(ишење): са области от карике и за узрок сокранити мир и дигнути згоде од спеназа у правдање и д.л здраве милости благодарне које се чека достојанства от сердара от краине како по терминациони од преуз(вишен)е: г(оспо)де: инквизитурa от: 22: отомбра 1749: да буде отпуштен отт (!) више реченога искања више именовати сердар Тодор Милошевић, ни да може никада има у наприједак како таки долазити у ни једну више реченије и зазватије фонциона од комунитади.

Имајући се за исти узрок дати кап(етан): од овога обијема странама и парох од цркве С(ветога): В(азнесења): Х(ристова): на Топлој за њиово добро владаније и упућење. И биће једна копија прилијепљена у кући ђе (је) мјесто обичајно учинити зборове за највише испу (!) за највише испунито отлучење тако заповједајући и проча.

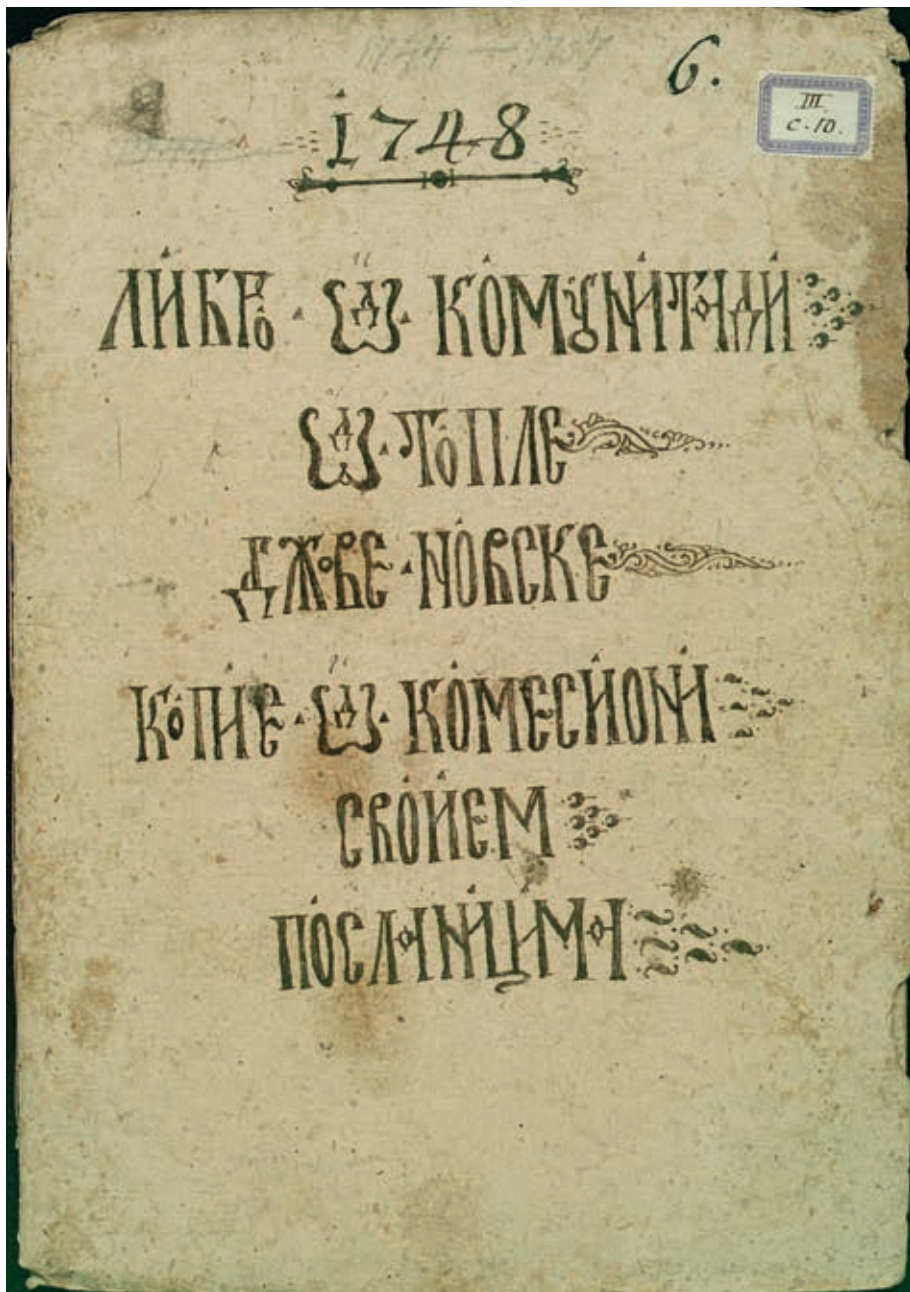
Ђуштин Болдунац сопраровидур

М(јесто): П(ечата): С: М: Иван Батишта Санфермо оттајник
Марин Фонтана публик драгоман чиник од руке мени вјерне преписати,
подписак и запечатик и пр(оча)

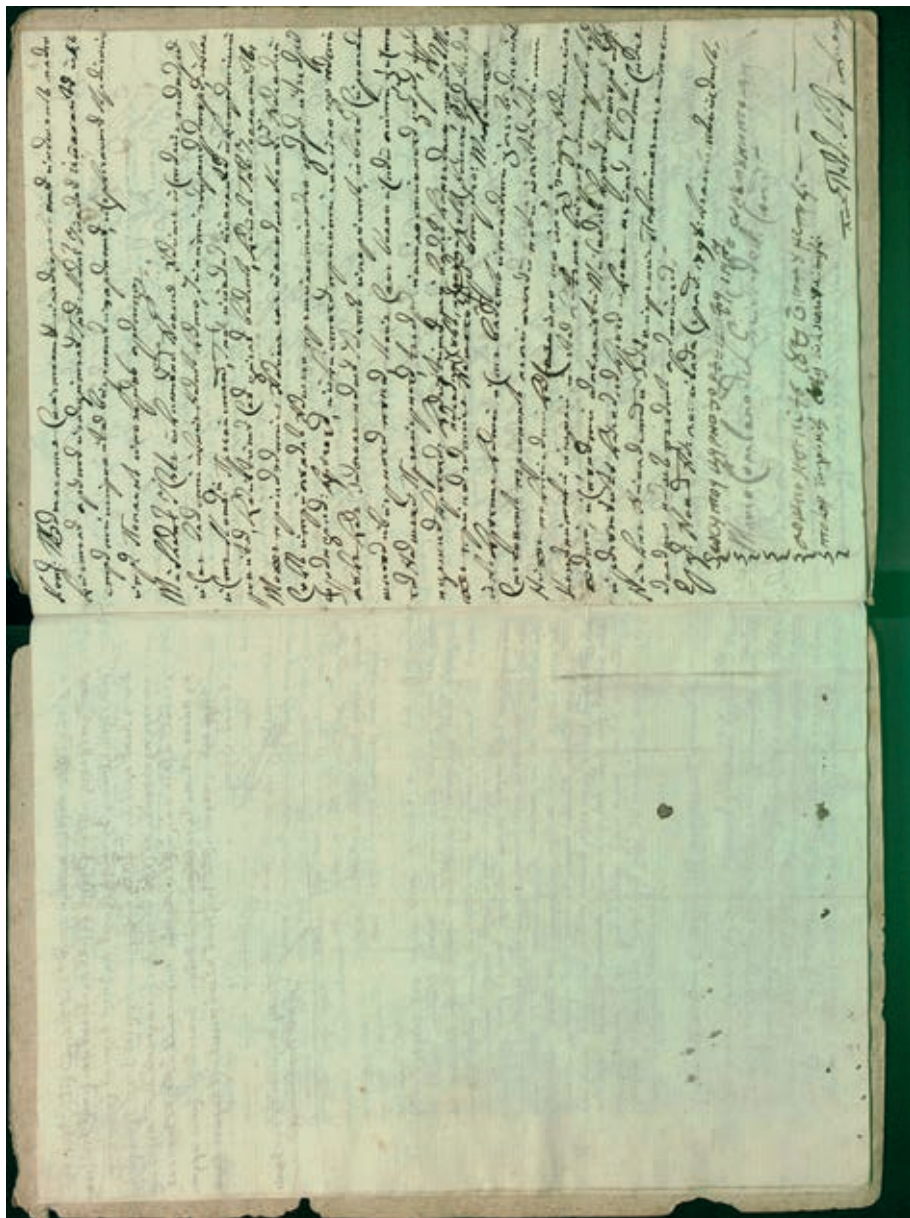
На: 20: отомб(ра): серб(ски): 1800: Данас извадик копио од верховне што
сто(ј)и у церкву Светаго В(ознесења): Х(ристова): на Топлу

Глиго Петровић кан(залијер): отд кому(нитаци)⁵.

⁵ Исто, лист 8, стр. „б“ и лист 11 (!), стр. „а“

Оригинална предња корица књиге Топаљске комуниади у којој леже пружена документа

Писмо бр. 1